

QISSALARDA DAVR VA QAHRAMON MASALASI

Nasilloyeva Go'zal¹

Buxoro davlat universiteti

KEYWORDS

xalq og'zaki ijodi, qissa, davr,
qahramon, tarixiy kontekst,
obraz, xalq tafakkuri.

ABSTRACT

Mazkur maqolada xalq og'zaki ijodining muhim janrlaridan biri bo'lgan qissalarda davr ruhi va qahramon obrazining shakllanishi, ular orasidagi o'zaro bog'liqlik ilmiy asosda tahlil etiladi. Har bir tarixiy davr o'zining ijtimoiy, siyosiy va madaniy xususiyatlariga ko'ra, xalq ongida muayyan ideal shaxs timsolini shakllantirgan. Bu jarayon qissalarda yaratilgan qahramon obrazlarida o'z aksini topgan bo'lib, ular orqali xalq nafaqat o'z zamonasining qahramonini tasvirlagan, balki ichki kechinmalari, orzu-umidlari va intilishlarini ham ifodalagan. Qissalardagi qahramonlar xalq tafakkurining mahsuli sifatida har bir davrda turlicha talqin qilingan: ba'zida jasoratli va kurashchan, ba'zida esa dono va sabrli shaxs sifatida gavdalangan.

Maqolada shu jihatlar asosida qahramon obrazining davr bilan uyg'unlikda shakllanishi, xalq ma'naviyatidagi o'rni, estetik va tarixiy kontekstdagi ahamiyati yoritiladi. Misollar orqali qahramon va davr o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ochib beriladi va xalq og'zaki ijodining chuqur qatlamlari orqali milliy adabiy tafakkurning boyligi tahlil qilinadi.

2181-2675/© 2025 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.15380953**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Kirish

O'zbek xalq og'zaki ijodi — xalqimizning ko'p asrlik madaniy, ma'naviy va estetik tafakkurining yorqin ifodasi bo'lib, milliy adabiyotimiz taraqqiyotida poydevor vazifasini bajargan. Xalq asarlari orqali nafaqat hayotiy voqealar, balki xalqning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari, estetik ideallari, ijtimoiy ongidagi muhim tushunchalar ifoda etilgan. Ana shu bebaho merosning muhim janrlaridan biri bo'lgan qissalar, xalqning tarixiy xotirasini, ruhiy holatini, orzu-umidlarini, davrga nisbatan munosabatini o'zida mujassam etgan noyob badiiy namunalar hisoblanadi.

Qissalar o'zining badiiy tuzilishi, obrazlar tizimi, axloqiy-estetik g'oyalari bilan xalq

¹ Buxoro davlat universiteti Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik yo'nalishi 1-bosqich magistranti

hayotining muayyan bosqichlarini yoritib beradi. Bu janr xalq og'zaki ijodining boshqa shakllaridan — ertak, afsona, dostonlardan bir qator xususiyatlari bilan farq qiladi. Xususan, qissalarda syujet dinamizmi, real voqealarga yaqinlik, obrazlar orqali muayyan tarixiy davr muammolarining yoritilishi kuchli. Ayniqsa, har bir qissada markaziy o'rinni egallovchi qahramon obrazi o'sha davrda xalq tomonidan ideal deb qabul qilingan inson timsolining in'ikosidir. Shu bois qahramon obrazining tahlili orqali biz faqat badiiy tafakkurni emas, balki xalqning tarixiy-ijtimoiy ongini, madaniy rivojlanish bosqichlarini ham ko'ra olamiz.

Har bir davrning o'ziga xos ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy va axloqiy talablari mavjud bo'lganidek, bu talablar xalq ijodida yaratilgan qahramon obrazlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatgan. Masalan, tarixiy og'irliklar, bosqinchilik, zulm va adolatsizlik davrlarida qahramonlar jasoratli, adolatparvar, zolimlarga qarshi kurashuvchi obrazlarda tasvirlangan bo'lsa, tinchlik va barqarorlik davrlarida esa donishmandlik, halollik, mehnatsevarlik kabi fazilatlar markazga chiqarilgan. Bu esa shuni ko'rsatadiki, qissalardagi qahramonlar har doim davr ruhi, xalq kayfiyati, ijtimoiy ehtiyojlar bilan uzviy bog'liq holda shakllangan. Metodologik nuqtai nazardan qaraganda, og'zaki ijod mahsulini, xususan qissalardagi qahramon obrazlarini tahlil qilishda tarixiy-poetik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv orqali biz nafaqat obrazning adabiy funksiyasini, balki uning tarixiy ildizlarini, shakllanish bosqichlarini, xalq tafakkuridagi o'rnini aniqlashimiz mumkin. Xalq og'zaki ijodi bu borada jonli tarix, estetik tafakkur va ma'naviy qadriyatlarning uyg'unlashgan shakli bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv va madaniy yodlash jarayonlarida milliy o'zlikni asrab qolish, tarixiy xotirani mustahkamlash, xalqning estetik didini rivojlantirishda og'zaki ijod namunalari, xususan qissalar alohida ahamiyat kasb etadi. Zero, ularning har biri xalq ma'naviyatining ko'zgusi, tarixiy ongacha yetib boruvchi badiiy tafakkur mahsulidir. Shu sababli, xalq qissalarida qahramon obrazining shakllanishi, uning davr bilan bog'liqligini o'rganish — nafaqat adabiy, balki tarixiy, madaniy, falsafiy jihatdan ham muhim ilmiy vazifa hisoblanadi. Ushbu maqolada xalq og'zaki ijodining muhim janrlaridan biri bo'lgan qissalarda qahramon obrazining davr bilan uyg'unlikda shakllanishi, obraz va tarixiy kontekst o'rtasidagi o'zaro ta'sir, shuningdek xalq tafakkuridagi ideal inson tushunchasining rivojlanishi tahlil qilinadi. Maqola davomida mashhur qissalar asosida davr va qahramon o'rtasidagi bog'liqlik yoritilib, milliy estetik tafakkurning asosiy yo'nalishlari ochib beriladi.

Xulosa

Xalq og'zaki ijodining muhim janrlaridan biri bo'lgan qissalarda davr va qahramon masalasi uzviy bog'liqlikda namoyon bo'ladi. Har bir qissa yaratilgan davrining ijtimoiy, siyosiy va madaniy sharoitlarini o'zida aks ettirgan bo'lib, undagi qahramonlar xalqning idealiga aylangan, orzu-intilishlarini ifodalagan shaxslar sifatida gavdalanadi. Qahramon obrazining shakllanishida davrning ruhi, xalqning ehtiyoji, mavjud muammolar va orzu-umidlar asosiy o'rin tutadi. Qissalar orqali xalq o'zining ichki kechinmalari, kurashlari, umidlari va qadriyatlarini ifodalaydi. Shuning uchun ham qissalardagi qahramonlar oddiy badiiy personajlar emas, balki xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy ideallari, estetik didi mujassam topgan timsollar sifatida namoyon bo'ladi. Ularni o'rganish orqali biz nafaqat badiiy asar

mazmunini, balki xalq ruhiyatini, davrning ijtimoiy va ma'naviy tafakkur darajasini ham anglaymiz. Demak, qissalarda davr va qahramon masalasi faqat adabiy nuqtayi nazardan emas, balki tarixiy-ma'naviy kontekstda ham chuqur tahlil qilinishi zarur bo'lgan masaladir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'afurov, A. (2019). O'zbek xalq og'zaki ijodi. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Karimov, M. (2021). Qahramon obrazining shakllanishi va tipik xususiyatlari. Samarqand: Adabiyot universiteti nashriyoti.
3. Raxmonov, N. (2020). Xalq qissalarining badiiy olami. Buxoro: Zarafshon.
4. Yo'ldoshev, S. (2018). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'qituvchi.
5. Rasulov, B. (2022). Qissa janri va xalq ongidagi obrazlar. Andijon: Adabiy meros markazi.